

והב"ד אינם מקדשים את חג הפסח כעצם רק את הזמן שבו חל החג הזה ולכן המלה המבליטה את רעיון זה הוא "והזמנים".

המקור

המקור

שעשה נסים

במשנה (ברכות ט, א): "הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל אומר: ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה". ובגמרא (נד, א): "מנא הני מילי, אמר ר' יוחנן, דאמר קרא (שמות יח, י): ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים".
ובשאלתות (וישלח, כו): "וכד מטי יומא דאיתרחיש להו ניסא לישראל, כגון חנוכה ופורים, מיחייב לברוכי: ברוך אשר עשה נסים לאבותינו בזמן הזה, בחנוכה על שרגא בפורים על מקרא מגילה, שנאמר: ויאמר יתרו ברוך ה'".

ומענין הדבר שאף כי עיקר המקור לברכת שעשה נסים הוא מפסוק זה שנאמר על יציאת מצרים, לא נהגו לאומרו בפסח, וטעם לדבר כתב בסדר רע"ג¹²:
"**ואין צריך** לומר שעשה נסים, שכך אמר ראש ישיבה: המקדש בפסח אין צריך לומר על הכוס שעשה נסים, מאי טעמא הואיל וצריך לומר: למי שעשה לנו את כל הנסים האלו, ושם צריך להזכיר שעבוד ועבדות ונס וגאולה, אינו צריך להזכיר כאן¹³, ואם מזכיר שתי פעמים מוציא שם שמים לבטלה, ובחנוכה ובפורים אנו אומרים אותה ברכה בפני עצמה, ששם אין קדושה ולא הגדה ולא סדר נסים כפסח, וכך מנהג בשתי ישיבות שאין אומרים¹⁴".

ובהמנהיג (סימן נח): "ואין אומרים שעשה נסים, שעתידי לאומרו בסוף ההלל, שצריך להזכיר שעבוד נס וגאולה [ב]לפיכך אנו, אומר: את כל הנסים האלו, וכן אשר גאלנו וחותם בא"י גאל ישראל, ואם מזכיר בקדוש שעשה נסים יעשה ברכה לבטלה להזכירו שני פעמים".

ובאו"ז (עמ' 118ב): "ונס אינו אומר, לפי שמזכירו בהגדה, כשאומר לפיכך, ואע"ג דאין מברך

(12) מהדורת קורניל, דף לו, ב; מהדורת פרומקין, דף קג. ובא"ח (סימן כא): "וכתב ר' עמרם, לא לטעי איניש למימר שעשה נסים, דיום ישועה הוא ועדיף מנסים". וכ"ה בפרישה (סימן תעג, אות ב), בשם רב עמרם. ועיין חו"ש, כרך טו, עמ' 123 - 124.

(13) וכ"כ ראבי"ה (סימן תקכה, עמ' 154); ועיטור (עשרת הדברות, דף נג, ב); המנוחה (ח"מ, ח, א), בשם הגאונים: וא"ח, בשם י"א; ורשב"ץ (יבן שמועה, דף לד, א); ושעשה נסים אינו מברך, מפני שעתידי לומר בלפיכך אנחנו. וכן כתוב בשבלי הלקט, בשם רבינו שלמה זצ"ל (וכ"ה בחה"פ, בשם ר"י ורש"י), אולם בספרי דבי רש"י שלפנינו (ראה להלן), כתוב: דברכת אשר גאלנו היא במקום שעשה נסים. וראה להלן, מ"ש בשם "אור זרוע".

(14) נראה מלשונו, שיש שנהגו לברך ברכת שעשה נסים בפסח, וכ"ה בשני כת"י של ההגדה, ראה ח"נ לשורה 23 ולשורה 24. וראה בהגדה שלמה הצילומי כתבי"היד, כעמ' צב, צה.

עליו, מכל מקום כשמברך אשר גאלנו מזכיר הנס¹⁵, ובס' האורה (סימן צ, עמ' 101): "ואינו אומר שעשה נסים, שעתידי לאומרו בהגדה: אשר גאלנו וגאל את אבותינו"¹⁶.

ובא"ח¹⁷: "ואין אומר שעשה נסים בלילה זה, כמו שאומר בחנוכה ופורים, שברכת אשר גאלנו במקומה, ויותר מבוארת שמזכירין בה פרט הנס".

ובס' המנהגות (=ספרן של ראשונים, עמ' קנט): "וכן תרצו הגאונים למה לא יברך על שעשה נסים לאבותינו בחנוכה ופורים, משום דהא מדכרינן למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו. ונ"ב שהרי אנו מזכירין הנס בקדוש¹⁸ ובהגדה¹⁹ ובברכת אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים".

ובמהרי"ל (יח, א - ב): "והא דלא מברכין שעשה נסים איציאת מצרים, אמהר"י סג"ל: משום

דמצוה הכתובה בתורה היא, ואין מברכין שעשה נסים אלא אמצוה דרבנן, כגון: חנוכה ופורים דתיקנו הברכה משום הנס, מצות ופסח דאורייתא גם אם לא הנס. ויש אומרים דסומכין על מה שמזכירין באגדה הנס. וק' להרב, אדהיכא סומכין, אם על שעשה נסים זה לא היו ברכה²⁰, ואם על ברכת אשר גאלנו אין בו שום לשון נס, ע"כ טעמא כדפרי".

והנה יפה הקשה המהרי"ל על הטעם שכתבו משום שאומר למי שעשה לאבותינו וכו' הנסים, הרי זה לא הוי בכלל הברכה. אמנם הרוקח דייק לומר שמלשון אשר גאלנו הוי כגון שעשה נסים וזה דוחק כי בלשון רע"ג מפורש הטעם הואיל וצריך לומר למי שעשה לנו כל הנסים האלו. וביחוד תמוה מאד לשון רע"ג "ואם מזכיר שני פעמים הוי ברכה לבטלה", איזה ברכה לבטלה תהיה אם יאמר הפיסקא: למי שעשה לנו כל הנסים וגו' הרי אין זה בנוסח של ברכה, וכמ"ש המהרי"ל וכל המרבה לספר הרי זה משובח. ואולי רצה הרוקח בדבריו לתרץ קושיא זו ולכן מפרש שברכת אשר גאלנו הוי כברכת על הנסים ושוב מתאים לומר ואם מזכיר שני פעמים הוי ברכה לבטלה, רצ"ע.

ולדעתי נראה שעיקר טעמו של רע"ג הוא במ"ש "וצריך להזכיר שעבוד ועבדות ונס וגאולה", כלומר

(15) פירוש, דברכת 'אשר גאלנו' הוא סיום של 'לפיכך'. ואולי כיוון לכך גם בעל המנהיג, כמ"ש: "וכן אשר גאלנו וחותם בא"י גאל ישראל". וראה לעיל, הערה 13.

(16) וכ"ה בסידור רש"י (סימן שפכ, עמ' 185); בפרדס (עמ' מח); במחז"ו (סימן סח, עמ' 283). וכ"כ הרוקח (סימן רפג, והובא בכ"י, סימן תעג).

(17) ומשם באבודרהם (פ, א); ובק"ד.

(18) בחה"פ הקשה על זה: "וקידוש היכי משכחת לה, ואי משום דכתיב זכר ליציאת מצרים, הא בכל שבת ושבת אומרים כמו כן זכר ליציאת מצרים. ויש מי שחירץ, כיון שאומר זמן חירותינו, וזכירת נתינת יום חג המצות, הרי מזכיר הנסים שנעשו". וראה מ"ש להלן, בשם "עץ חיים".

(19) בחה"פ: הובדלה. והקשה היכן מזכיר נס בהבדלה.

(20) ראה לעיל, בשם אר"י, ובהערה 15.

שחכמינו ז"ל סדרו שמקודם מתחיל בגנות עבדים היינו או מתחלה עובדי ע"ז היו אבותינו. אבל אם יאמר מיד בהתחלה שעשה נסים לאבותינו וגו', א"כ הרי כבר אמר השבח. ומטעם זה לא תקנו ברכה זו אחרי הקידוש. וראה פסחים קטז. פטרתן מלומר מה נשתנה עיי"ש.

והנה טעמו של המהרי"ל שכ' "ומצות ופסח דאורייתא גם בלא הנס" צ"ב. ונ"ל כוונתו שחג הפסח ואכילת מצה הם מצות דאורייתא שעיקרם זכר הנס של יציאת מצרים, כמ"ש בתורה, משום זה לא תקנו חכמים ברכה מיוחדת על הנס, מכיון שהתורה עצמה כבר עשתה מצוות זכר לנס, ומ"ש: בלא הנס, כלומר בלי ברכת שעשה נסים. ועפ"ד המהרי"ל יש לפרש גם דברי השאלות שחכמים תקנו רק לחנוכה ופורים שהם מדרבנן, על סמך קרא דיתרו שאמר ברוך ה' כו' משא"כ בחג הפסח שהוא דאורייתא.

ובעיקר שאלה הנ"ל למה לא תקנו על הנסים בפסח מבאר בספר קדושת לוי פ' מקץ בפנימיות הענין, שרק בחנוכה ופורים שהנסים נעשו בדרך הטבע ובזמן שהוא בטבע אפשר לברך, בימים ההם בזמן הזה, אבל בפסח שהנס הוא למעלה מהטבע ולמעלה מן הזמן לא שייך לברך בזמן הזה. והדברים עמוקים כמו שביארתי בקונטרס "מושג הזמן", שהזמן קשור בתנועה ותנועה היא קבועה בטבע, אבל כל נס הוא למעלה מהטבע א"כ אינו תחת מושג הזמן שלנו א"כ לא שייך לומר עליו בזמן הזה ו"נ.

וח"א העיר לי שיי"ל בסגנון זה באופן פשוט משום שבחנוכה ופורים לכאורה נראים הדברים כאלו היו בדרך הטבע לכן תקנו חכמינו לומר ברכת שעשה נסים, משא"כ בפסח אין צורך בזה. ואולי כוון לזה גם המהרי"ל הנ"ל.

ובס' עץ חיים (י, א): "ולפי מה שאנו אומרים 'תרומה הבדילנו'²¹ לא קשיא, שהרי הוא מזכיר תוך הברכה הנסים בפירוש".

ברכת ההגדה

כמאירי (כה"ב לברכות, דף לח): "והזכרת יציאת מצרים בלילי הפסח בהגדה, יש מי שמזהיר שלא לברך עליה לפניו ואע"פ שיש ברכה לאחריה, שהרי אפשר לו לסמוך על 'אמת ואמונה', שכבר ברך וחתם בה גאל ישראל. ואף על פי שאין הטעם ברור, מכל מקום המנהג כך הוא, אלא שיש חולקים ומברכים".

וברבינו ירוחם (נתיב חמישי, חלק ד): "אין מברכין על קריאת ההגדה כמו המגילה, אעפ"י שהיא מצוה, שנאמר: למען תזכור וגו' וכתב רבינו פרץ: לפי שכבר אמרו בקדוש זכר ליציאת מצרים".

(21) ראה בהגדה שלמה פרק חמשה ושלשים, 'הוספות במסח הגדה'. וראה

לעיל הערה 18.

ובשו"ת הרא"ש (כלל כד, סימן ב): "וששאלת: למה אין מברכין על סיפור ההגדה, הרבה דברים צוה הקב"ה לעשות זכר ליציאת מצרים ואין אנו מברכין עליהן, כגון: הפרשת בכורות וכל המועדים, שאין צריך להזכיר בהפרשת בכורות שאנו עושים אותו זכר ליציאת מצרים, אלא שצוה הקב"ה לעשות המעשה, ומתוך כך אנו זוכרים יציאת מצרים, ולא דוקא הגדה כפה אלא אם ישאל מפרשין לו זהו ההגדה לבד שזוכרים יציאת מצרים".

ובשו"ת "בשמים ראש" (סימן קצו): "מה ששאלתני: מדוע אין מברכין על סיפור ההגדה בליל פסח כדרך שמברכין על שאר מצות. לא יעלה על הדעת לברך על הברכות והשבחות, כמו שאין מברכין שצונו לברך ברה"מ²², וההגדה כולה קלוסי' ושבחור'. וברכת אשר גאלנו ברכה גמורה היא שסומכים עליה אפי' להלל, דבעלמא מברכין אשר קדשנו וצונו, לפי שכתובה בין הכתובים לדברי קבלה, ואומרו בלשון הזה דוק'. ובוזה תחישב לך מעט גם השאלה השניה: מדוע אין מברכין על מצות שתית ד' כוסות, שכולם קבועים על הברכות הנאמרים. אלא שלא ידעתי מדוע תקעת עצמך דוק באלה השנים, כי באמת יש בעני' קושי ממצות רבות שאין מברכין, וכבר שאל זה הראב"ד ז"ל²¹, ולא נמצא ככל העניני' תירוץ מספיק".

ובא"ח (סימן יח): "ואינו מברך על ההגדה, לפי שאינה אלא סיפור דברים. ויש נותנין טעם אחר²²: לפי שזו היא מצוה שאין לה קצבה, שאפי' בדיבור בעלמא בסיפור יציאת מצרים יוצאים²³, אלא שכל המרבה הרי זה משובח".

ובאבודרהם: "והקשה הרי"ף²⁴: למה אין מברכין על קריאתה כמו שמברכין על קריאת מגילה, והלא מצות עשה היא, שנאמר: והגדת לבנך ביום ההוא וגו' ? ותירץ, כי כמה שאומר בתחלה בקדוש 'זכר ליציאת מצרים' יצא".

ובשבלי הלקט, בשם רבי בנימין: "יש לומר מה שאומרים בסוף 'אשר גאלנו' היא ברכת ההגדה, שהרי יש בה הזכרת מצה ומרור ופסח, ובזמן הבית היו מקדימין ואומרים: והגיענו הלילה הזה לאכול בו פסח מצה ומרורים... ולמה קבעוה בסוף ההגדה, לפי שרוצין לדרוש כמה דרשות בענין ההגדה, ואם היה מברך תחלה 'אשר גאלנו' לא היה חוזר למפרע ודורש אל השעבוד".

(21) ראה ספרן של ראשונים, עמ' 199 ואילך.

(22) באבודרהם (פ, ד), מובא טעם זה בשם הרשב"א.

(23) המהר"ל הקשה על זה: דמה בכך שיוצא בספור אחד, וכי בשביל כך לא יכרך. ואולי כוונת הרשב"א הוא, שכיון שבדיבור אחד יוצא, הרי כבר יצא, כמה שהזכיר בקדוש זכר ליציאת מצרים, כדברי הרי"ף באבודרהם (להלן).

(24) נראה שצ"ל: הרי"ף. והוא רבינו פרץ, מובא לעיל.